

بررسی راهکارهای جلوگیری از گسست خانواده با مدیریت رفتاری همسران جوان

شهلا نوروزی^۱

چکیده

خانواده، رکن اساسی هر جامعه و نقطه آغازین زندگی اجتماعی انسان‌ها و نخستین کانون تمدن و آرامش بشری است. استحکام این بنای مقدس، چشم‌اندازهای روشنی را در افق پیشرفت اجتماع ترسیم خواهد کرد. گسست خانواده یکی از چالش‌های مهم جوامع امروزی است؛ که میتوان با مدیریت رفتاری در همسران به شکل قابل توجهی از آن جلوگیری کرد. زن و شوهر فارغ از هر نقش اجتماعی که دارند؛ باید در خانه رفتار و برخورد مناسب داشته باشند. مدیریت رفتاری در زندگی زناشویی، ابزاری قدرتمند برای تقویت و جلوگیری از گسست خانواده است. در صورتی که زن یا شوهر رفتار درست و صحیح از خود در مواجهه با همسر و مشکلات پیش‌آمده نداشته باشند؛ زمینه‌های گسست خانواده فراهم می‌شود. تحکیم نهاد و سلامت کانون خانواده رابطه مستقیمی با سلامت جامعه دارد. حفظ و استحکام این نهاد مقدس نیازمند توجه و تلاش همه اعضای خانواده به‌ویژه همسران است. در این پژوهش از منابع کتابخانه‌ای همانند کتب اخلاقی، پایان نامه‌ها و مقالات علمی استفاده شده و به روش توصیفی- تحلیلی نگاشته شده است.

کلیدواژه: خانواده، رفتار، گسست، مدیریت

^۱ - طلبه سطح دو حوزه علمیه زینبیه شهرستان میانه

مقدمه

خانواده از مهم‌ترین عوامل مؤثر در روابط، و محیطی امن برای دستیابی به اهداف عالی انسانی است. خانواده کانونی است شکل‌گرفته، بر پایه‌ی پیمان مقدس ازدواج که با حضور فرزندان روابط اعضای خانواده گسترده‌تر و بیشتر می‌شود. روابط بین اعضای خانواده به‌ویژه همسران بر کیفیت زندگی و سلامت روان همه افراد تأثیرگذار است. اما در جامعه‌ای که امروزه در آن زندگی می‌کنیم؛ شاهد افزایش روزافزون گسست خانواده به‌صورت رسمی و غیر رسمی هستیم که یکی از دلایل اصلی این پدیده مشکلات ارتباطی و رفتاری بین زوجین است.

خانواده به‌عنوان بنیان اصلی جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حفظ و استحکام این نهاد مقدس نیازمند توجه و تلاش همه اعضای خانواده به‌ویژه همسران است. یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در حفظ یکپارچگی خانواده، مدیریت صحیح رفتارهای فردی هر یک از همسران است. راهکارهای جلوگیری از گسست، به مجموعه اقدامات و رویکردهایی اشاره دارد که با هدف حفظ و تقویت بنیان خانواده و جلوگیری از طلاق بر روی بهبود و اصلاح رفتارهای فردی همسران متمرکز است.

بنابراین سوال اصلی اینجاست که چه راهکارهای رفتاری مؤثر و عملی می‌توان برای جلوگیری از گسست خانواده‌های جوان و تقویت بنیان خانواده به‌کار برد؟

در کتاب "جامعه‌شناسی و خانواده (آسیب‌های نوپدید آن)"^۱ نوشته "رضا اکبری و ام‌کلثوم دنیایی" بحث ازدواج و خانواده از دید جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش‌های بعدی این کتاب به انواع ازدواج، آسیب‌های خانواده، طلاق و روابط خارج از چارچوب خانواده پرداخته شده است. که هر بخش بعد از بیان مسئله، روش‌های جلوگیری از آن آسیب را نیز بیان می‌کند و در انتهای کتاب، راهکارهایی برای تحکیم بنیان خانواده بیان شده است.

^۱ - جامعه‌شناسی خانواده، رضا اکبری و کلثوم دنیایی، انتشارات آوای نور

همچنین پایان نامه " رابطه رضایت جنسی با گسست خانواده"^۱ نوشته‌ی " فتانه حاجیلو و فاطمه گلابی" به مسئله طلاق، جدایی و گسست خانواده با دیدگاه جنسی و رضایت از آن می‌پردازد. که نویسندگان، در ادامه دلایل گسست خانواده را بیان کرده و هر کدام را تحلیل می‌کنند و در انتها به بحث رضایت زناشویی در گسست خانواده به‌طور کامل و جامع پرداخته‌اند. در این پایان نامه گفته شده که رضایت جنسی و اختلال های رفتاری زوجین یکی از مهم‌ترین دلایل گسست خانواده است.

با توجه به اینکه تاکنون در جامعه، تحقیق مشابهی انجام نشده بود؛ انجام این تحقیق ضروری به نظر می‌رسید. محقق در پژوهش حاضر که به روش توصیفی و تحلیلی نگاشته شده است و جمع‌آوری اطلاعات آن به روش کتابخانه‌ای است در ابتدا به تعریفی از مدیریت رفتاری پرداخته، سپس به بررسی راهکارهای جلوگیری از گسست خانواده، با مدیریت رفتاری زن و مرد می‌پردازد.

۱ - مفهوم شناسی

۱-۱. تعریف مدیریت رفتاری

مدیریت رفتاری شاخه‌ای از علم مدیریت است که هدف اصلی این رویکرد، تغییر و سازمان دهی رفتار است. مدیریت رفتاری روشی است که در آن با شناسایی و تغییر الگوهای رفتاری به بهبود روابط و نتایج مطلوب‌تر دست می‌یابیم. این رویکرد در زندگی زناشویی نیز می‌تواند بسیار مفید باشد. با استفاده از اصول مدیریت رفتاری می‌توانیم ارتباطات را بهبود ببخشیم، تعارضات را کاهش دهیم و به رابطه خود کیفیت بیشتری ببخشیم.^۲ مدیریت رفتاری در زندگی زناشویی، ابزاری قدرتمند برای تقویت و جلوگیری از گسست خانواده است. در صورتی که زن یا شوهر رفتار درست و صحیح از خود در مواجهه با همسر و مشکلات پیش آمده نداشته باشند؛ روابط انسانی و عاطفی تبدیل به یک تنش شده و زمینه‌های گسست خانواده فراهم می‌شود.^۳ بنابراین

^۱ - رابطه رضایت جنسی با گسست خانواده، فتانه حاجیلو و فاطمه گلابی، گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز

^۲ - علی باقی نصرآبادی، جامعه‌شناسی خانواده، ص ۱۰

^۳ - چیل دیوید، خانواده در دنیای امروز، ص ۳۰

در یک رابطه عاطفی سالم و خانواده پایدار، زوجین باید رفتارهای خود را مدیریت کنند. رفتارهای منفی را کاهش دهند و رفتارهای مثبتی که در استحکام خانواده مؤثر است را تقویت کنند.^۱

۱- ۲. مبانی تحکیم بنیان خانواده :

خانواده، رکن اساسی هر جامعه و نقطه آغازین زندگی اجتماعی انسان‌ها و نخستین کانون تمدن و آرامش بشری است. استحکام این بنای مقدس، چشم‌اندازهای روشنی را در افق پیشرفت اجتماع ترسیم خواهد کرد. تحکیم بنیان خانواده یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که در جوامع مختلف مورد توجه قرار می‌گیرد.^۲ خانواده به‌عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه فردی و اجتماعی افراد ایفا می‌کند. از نگاه اسلام، خانواده یکی از نهادهای زیربنایی بنیاد هستی و از ساختارهای اصلی جامعه است؛ زیرا «جامعه مطلوب» با وجود «خانواده مطلوب» شکل می‌گیرد.

دین، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی همواره به موضوع خانواده و تحکیم بنیان آن اهمیت ویژه‌ای داده است. خانواده، هسته اصلی جامعه و مظهر عشق، محبت و رحمت شناخته می‌شود؛ بنابراین جلوگیری از گسست خانواده و از بین رفتن قداست آن یکی از مهم‌ترین وظایف زوجین و همگان است. از نگاه قرآن کریم تحکیم جامعه به میزان استحکام خانواده هاست و هرگونه تزلزل یا سستی در جامعه به ناپایداری کانون خانواده وابسته است.^۳ بنابراین برای اینکه جامعه بتواند به‌خوبی شکل بگیرد و لرزشی در آن ایجاد نشود، باید بنیان خانواده‌ها استوار باشد که این امر می‌تواند در سایه مدیریت رفتاری زوجین اتفاق بیفتد.

۲- اهمیت خانواده در جامعه و نقش آن در سلامت روان افراد

خانواده اولین و مهم‌ترین نهاد در تاریخ فرهنگ و تمدن انسانی است و اولین مدرسه‌ای است که انسان در آن تبیین می‌یابد و با اصول زندگی اجتماعی و روش تفاهم آشنا می‌شود. گسسته شدن و سست شدن اساس خانواده ناامنی و بحران‌های اجتماعی ریشه در عدم توجه به اهمیت بحث خانواده دارد. خانواده در تفکر اسلامی

^۱ - ابراهیم امینی، انتخاب همسر، ص ۸۰

^۲ - مرضیه قنبری، فصلنامه ره توشه، بیانات مقام معظم رهبری مدظله العالی

^۳ - رضا آبیاری، سرداران آسمانی همسران زمینی، خلاصه فصل اول

از اساسی‌ترین و نتیجه‌بخش‌ترین واحدهای اجتماعی است که مبانی آن بر الفت، صمیمیت، فداکاری و ازخودگذشتگی استوار است. گاهی ممکن است عواملی آگاهانه یا ناآگاهانه در بنیان آن نفوذ کرده و آن را متزلزل سازد. برای جلوگیری از نفوذ زیان‌بار و ویرانگر این عوامل، زن و شوهر به آموزش و آگاهی ویژه محتاج اند تا از هم پاشیدگی خانواده جلوگیری به عمل آورند و این عمل ممکن است اقتصادی، اجتماعی، رفتاری و فرهنگی باشد^۱.

خانواده مهم‌ترین و اساسی‌ترین جامعه‌ی انسانی است که اصلی‌ترین عامل در شکل‌دهی هویت اجتماعی فرد محسوب می‌شود. بنابراین تحکیم بنیاد خانواده، یکی از مهم‌ترین ارکان جوامع پایدار و سالم به شمار می‌آید و برای دستیابی به خانواده مستحکم و پایدار باید به ابعاد مختلف این نهاد توجه ویژه‌ای داشت و آن را از هر گونه خطر، تهدید و گسست موصون نگه‌داشت. خانواده مکانی امن برای برقراری آرامش و سهولت است و در نتیجه بهترین مکانی است که در آن نیازهای عاطفی و روانی به‌طور کامل برطرف می‌شود. اگر نیازهای روانی و عاطفی هر یک از افراد خانواده در این محیط برآورده نشود؛ ممکن است برای روح و روان فرد مشکلات متعددی ایجاد کند. در نتیجه می‌توان گفت خانواده تأثیر زیادی در شکل‌گیری شخصیت و رفتار و سلامت روان افراد دارد^۲.

اگر خانواده از سلامت کافی برخوردار نباشد؛ افراد بیمار گونه خانواده نیز پس از ورود به جامعه و کنش متقابل اجتماعی بیماری خویش را به دیگران سرایت داده، ساختار جامعه از هم فرومیپاشد و اگر خانواده‌های یک جامعه بهنجار و متعادل باشند جامعه نیز از سلامت روان واقعی برخوردار است.

۲- مدیریت رفتاری همسران جوان

امروزه یکی از مباحث مهم و مورد توجه روان‌شناسان، دین‌پژوهان و جامعه‌شناسان توجه به تداوم زندگی زناشویی و استحکام بنیان خانواده است؛ چراکه عواملی همچون رفتارهای نادرست زوجین، تغییر سبک زندگی و گسترش و پیشرفت زندگی تحکیم خانواده و زندگی زناشویی را در معرض خطر و تهدید قرار داده است. شهید مطهری می‌گوید: «هیچ عصری مانند عصر ما، خطر انحلال کانون خانواده و عوارض منفی از آن را مورد

^۱ - حسین مظاهری، اخلاق در خانه

^۲ - پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، عامری

توجه به نیازهای همسر در زندگی و تأمین آن‌ها باعث ایجاد آرامش و امنیت روانی زوجین جوان می‌شود. این تأمین رفاه همسر و پرداخت نفقه نشان‌دهنده احترام مرد به همسرش و ارزشمند بودن او را می‌رساند. این عمل باعث صمیمیت میان زوجین شده و بنیان و پایه‌های زندگی را محکم‌تر می‌کند و از فروپاشی و گسست زندگی جلوگیری می‌کند.^۱

۴-۳. احترام و مهرورزی:

یکی از راه‌های استحکام بنیان خانواده توجه به ارتباط کلامی است. زبان مهم‌ترین عامل ارتباطی انسان و کاربردی‌ترین وسیله تبادل و تفاهم انسان بشمار می‌رود. کلمه و کلام مفهوم ویژه‌ای را در ذهن و روان شنونده ایجاد می‌کند. سخنان عاطفی، با بهره‌گیری از کلمات دل‌نشین و خطاب‌های شایسته و محبت‌آمیز مخاطب را جذب می‌کنند و سبب می‌شود در دل نسبت به گوینده احساس محبت کند.

بنابراین یکی از مهم‌ترین وظایف مرد نسبت به همسر خویش مهرورزی زبانی و رفتاری است. مهرورزی و احترام مرد به همسر خویش مایه ایجاد سکون و انس میان زوجین شده و گرمی داشتن همسر باعث ایجاد یک زندگی مستحکم و حفظ بنیاد زندگی است.

امام سجاد علیه السلام درباره ضرورت مهرورزی مرد به همسر خویش می‌فرماید: «وَأَمَّا حَقُّ الزَّوْجَةِ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَهَا لَكَ سَكَنًا وَأُنْسًا، فَتَعْلَمَ أَنَّ ذَلِكَ نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ عَلَيْكَ فَتُكْرِمُهَا وَتَرْفُقُ بِهَا»^۲؛ حق همسرت آن است که بدانی خداوند عزوجل او را مایه سکون و انس تو قرار داده و حق او بر تو این است که با او مهربانی کنی. زن کانون محبت و موجودی عاطفی است و اگر احساس کند که محبوب همسرش نیست از خانه و زندگی بیزار خواهد شد. به همین جهت مرد همواره باید به همسرش اظهار محبت و علاقه کند و این عمل زیبای او ثمراتی چون استواری و تحکیم بنیان خانواده را در پی خواهد داشت.^۳

^۱ - مصطفی نورانی، سعادت خانواده در ازدواج، بخش نفقه

^۲ - بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۵

^۳ - سیدمهدی شمس الدین، روش همسرمداری، ص ۱۲۵

نتیجه گیری

خانواده گسترده ترین و اصلی ترین عنصر اجتماعی محسوب شده که ارکان تشکیل دهنده آن مرد و زن است. خانواده متشکل از کسانی است که با نیازها و خواسته هایی متفاوت با یکدیگر زندگی می کنند. بسیاری از اندیشمندان معتقدند که عوامل زیادی از جمله رعایت هنجارهای اخلاقی، رفتاری و ارزشی در استحکام بنیان خانواده ها مؤثرند. یکی از روش های جلوگیری از گسست خانواده ها و روابط زوجین، مدیریت رفتاری آنها است. مدیریت رفتاری روشی است که در آن با شناسایی الگوهای رفتاری به بهبود روابط و نتایج مطلوب تر می رسیم. این که زن و مرد چگونه با یکدیگر تعامل و رفتار داشته باشند و در اختلافات خود به تفاهم برسند که بنیان خانواده محکم بماند. از مدیریت های رفتاری در حوزه ی رفتاری زن می توانیم اطاعت و فرمان برداری از شوهر، عفت و حیا و تغافل... را نام ببریم و در مدیریت رفتاری مرد وفاداری و عدم خیانت، پرداخت نفقه و احترام ورزی به همسر... جای می گیرد. بنابراین جلوگیری از گسست خانواده یکی از مهم ترین وظایف زوجین می باشد که هر کدام باید برای استحکام خانواده تلاش کنند.

استحکام خانواده ارتباط مستقیمی با استواری و استحکام جامعه نیز دارد.

منابع

- قرآن

- ۱ - آبیاری، رضا، سرداران آسمانی و همسران زمینی، انتشارات بوستان کتاب، قم، ۱۴۰۰ ش .
- ۲ - آذربایجانی، مسعود، روان شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، انتشارات حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۹۰ .
- ۳ - آمدی تمیمی، محمد، شرح غررالحکم و دررالکلم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۶۰، ج ۷ .
- ۴ - ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، مصحح علی اکبری غفاری، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق، چاپ اول .
- ۵ - اکبری؛ رضا، کلثوم دنیایی، جامعه شناسی خانواده و آسیب های نو پدید آن، انتشارات آوای نور، تهران، ۱۳۹۵ .
- ۶ - امینی، ابراهیم، انتخاب همسر، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰ .

- ۷ - باقی نصرآبادی، علی، جامعه شناسی خانواده، انتشارات دانشگاه علمی کاربردی، تهران، ۱۳۸۷، چ اول .
- ۸ - پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، انتشارات جاویدان، ۱۳۲۴، تهران .
- ۹ - چیل، دیوید، خانواده ها در دنیای امروز، ترجمه محمدمهدی لبیبی، انتشارات افکار، تهران، ۱۳۸۸.
- ۱۰ - حاجیلو؛ فتانه، فاطمه گلایی، رابطه رضایت جنسی با گسست خانواده، گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز، ۱۴۰۲ (پایان نامه) .
- ۱۱ - حرعاملی، شیخ محمدبن حسن، وسائل الشیعه، انتشارات موسسه آل البيت، لاحیاء التراث، قم، ۱۴۰۹ق .
- ۱۲ - حسینی، مجتبی، احکام روابط زن شوهر و همسررداری، انتشارات معارف، قم، ۱۳۸۸ .
- ۱۳ - حسینی، سیدعلی، نهج الفصاحه، انتشارات دارالعلم، ۱۳۹۰ .
- ۱۴ - دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه، تهران، ۱۳۷۲، چاپ اول، جلد ۱۴.
- ۱۵ - شعاع کاظمی، مهرانگیز، دیدگاه های نظری خیانت زناشویی، انتشارات آوای نور، چاپ هفتم، ۱۴۰۲.
- ۱۶ - شمس الدین، سیدمهدی، روش همسررداری، انتشارات شفق، قم، ۱۳۸۰.
- ۱۷ - طاهری، حبیب الله، سیری در مسائل خانواده، تهران: امیرکبیر، دوم، ۱۳۸۴.
- ۱۸ - عامری، حمیده، پایگاه اطلاع رسانی حوزه .
- ۱۹ - فینچام، فرانک، رابطه همسران، ترجمه مهدی قرچه داغی، انتشارات پیک بهار، تهران، ۱۳۸۰.
- ۲۰ - قطب، سید، فی ظلال القرآن، بیروت، دالشروق، ۱۴۱۲ .
- ۲۱ - قنبری، مرضیه، فصلنامه ره توشه، پایگاه اطلاع رسانی بلاغ، بیانات مقام معظم رهبری مدظله العالی، رمضان ۱۴۰۱.

۲۲ - لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، مصحح حسین حسینی بیرجندی، انتشارات دارالحديث، ۱۳۷۶، چاپ اول .

۲۳ - محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، انتشارات موسسه آل بیت، قم، ۱۴۰۸ ق، ج دوم .

۲۴ - محدثی، جواد، الفبای سعادت خانواده، انتشارات فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۷.

۲۵ - مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۷۱.

۲۶ - مظاهری، حسین، اخلاق در خانه، انتشارات اخلاق، قم .

۲۷ - نورانی، مصطفی، سعادت خانواده در ازدواج، انتشارات مکتب اهل بیت، قم .